

De Verzoeking en Een Hoog-
lied in première

Hugo Claus beschrijft de extase

door Hanny van der Harst

AMSTERDAM — "Een vorm van vervoering". Zo typeert Hugo Claus de twee eenacters "De Verzoeking" en "Een Hooglied" die deze week onder zijn regie door toneelgroep Centrum worden uitgebracht.

De Verzoeking is een door hem gemaakte bewerking van een novelle die hij enkele jaren geleden heeft geschreven. Hij vertelt hierin een meer dan tachtig jaar oude, zwaarlijvige, blinde non ten tonele. Deze krijgt op de dag van haar kloosterjubileum een koninklijke onderscheiding uitgereikt voor een leven van geexalteerde devotie. In een lange monoloog, regelmatig doorkruist door stemmen van buitenstaanders, wordt gaandeweg de aard en achtergrond van haar religieuze beleving onthuld.

Voor Een Hooglied, dat ook als monoloog wordt gepresenteerd, heeft Claus zich gebaseerd op een letterlijke vertaling van het oudtestamentische Hooglied van Salomo. Een vergelijking

met de nieuw bijbelse vertaling leert dat de toneelversie de erotiek in dit brulloftlied sterker naar voren haalt.

Claus: "De stukken complementeren elkaar. Ze laten beide een vorm van extase zien. Het principe van De Verzoeking is de onvervulde begeerte, een staat van verlangen die onvolkomen moet blijven, omdat er anders niets meer te hunkeren valt. De vervoering van deze non wortelt in het aardse. Dat is de basis van alle mystiek. Er moet een verbinding zijn tussen het smerigste en het hoogste. Is die er niet, dan wordt het ij gezwan, à la Baghwan."

Religieus

Gevraagd naar de reden voor de keuze voor dit onderwerp, antwoordt hij: "Ik ben zelf niet religieus maar wel geïnteresseerd in religiositeit. In het stuk beschrijf ik het proces van iemand die het onmogelijke in het leven wil. Dat heeft niets met wel of niet katholiek zijn te maken. De irrationaliteit van die volledige overgave aan het verlangen vind ik meelijwekkend."

De suggestie, dat hij met De Verzoeking het door de kerk aangezette beeld van Jezus als de milde Heiland heeft willen ondergraven, wordt door Claus met klem ontkend.

"Het gaat hier meer om God dan om Jezus," zegt hij. "Ik heb geprobeerd een veel completere, historische figuur van Hem te maken. Het verstoren van het zoetsappige imago is daar slechts een onderdeel van. Hij is alles. Dus ook wat de non van Hem zegt: de wrede, jaloerse verloofde die haar tot pap kookt en alleen door boetedoening behaagd kan worden. Zij verzet zich tegen de levigheid, de anderen praten over Hem alsof ze het over een slagroomtaart hebben. Ik denk, dat ik er in geslaagd ben een evenwicht

Hugo Claus: ... Je loopt risico's ...

Foto Erwin Verbeek

ger beeld te geven door die twee visies naast elkaar te plaatsen."

Extase

Waar in De Verzoeking mystieke vervoering voorop staat, ligt in Een Hooglied het accent op de lichamelijke extase. "De erotische elementen zaten altijd al in de verzen," zegt Claus. "Ze zijn alleen steeds versluierd door de woordkeuze en de zinsbouw van de vertalers. Toen ik een letterlijke vertaling las, merkte ik dat de woorden, wanneer ze zo zonder leestekens achter elkaar stonden iets zonderlings kregen. Er werden verschillende interpretaties mogelijk. Uitgaande van die basistekst heb ik bij mijn bewerking ook andere varianten laten meespelen. Zo zet ik de toekomstige en tegenwoordige tijd van bepaalde werkwoorden zij aan zij. Dat geeft de tekst meer dynamiek."

De encenering van beide eenacters is niet realistisch. Er is gekozen voor verheugd spel en een kunstmatig opgelegd, niet uit de inhoud voortvloeiende geluidsdecor. Bij De Verzoeking wordt het niet-realistische effect nog versterkt door het feit, dat acteur Jacques Com-

mandeur de rol van de non vertolkt. Geslacht, leeftijd lijken hier niet belangrijk want volgens Claus kun je zo'n tachtigjarige toch niet zijn, dat moet je spelen. "Wat Jacques doet is een krachttoer," zegt hij, "uniek in het Nederlandse toneel. Er loopt een tiental karakters door elkaar die allemaal door hem bijeen gehouden moeten worden. Ik zie geen enkele andere Nederlandse acteur daartoe in staat. Hij heeft een specifiek talent om het scala van ervaringen over te brengen. Als de term niet zo'n negatieve bijklank had zou ik wat hij doet virtuozenom willen noemen."

Begeerte

Bledt De Verzoeking de acteur nog enig houvast in de vorm van het spaarzame verhaal en karakterstructuur, in Een Hooglied ontbreken die elementen ten eenemale. Daardoor is deze monoloog nog moeilijker te spelen. Om er toch een dramatische lijn in te brengen is gezocht naar spanningselementen en stemmingswisselingen, waarbij werd uitgegaan van een hoofdemotie die de tekst moet voortdrijven. "De stuwkracht ligt in de begeerte, de wellust," zegt Claus. "De uit-zinnige manier waarop de bruid

over de bruidegom praat is bijna zlellig. Het is alsof ze koorts heeft. Ze ilt. Je moet dat ongegeneerd durven brengen. Over de schreef gaan. Daarom heb ik Henriette Tol gevraagd privé-momenten uit haar libido omhoog te halen. Ik denk dat je alleen zo, door heel extreem te zijn, de tekst geloofwaardig kunt maken. Anders wordt het niet meer dan het reciteren van mooie lyriek."

Door hun vorm doen de twee stukken een groot beroep op het concentratievermogen van spelers en publiek. "De toeschouwers moeten meedelen," zegt Claus, "ze krijgen de voorstellingen niet op een schaalte aangeboden. Het is heel spannend, want alles hangt af van die ene persoon. Omdat je er dichtbij zit, zie je alles. Als het goed gaat, is het prachtig, maar valt de concentratie van de speler even weg, dan is het meteen heel vals. Dat maakt zo'n voorspelling gevaarlijk, je loopt risico's. Maar daar houd ik van."

De première van De Verzoeking is donderdag 4 februari en van Een Hooglied zondag 7 februari, matinee. Beide premieres vinden plaats in de Toneel-schuur in Haarlem.